

STŘEDISKA SLUŽEB V OKRESECH HODONÍN A UHERSKÉ HRADIŠTĚ

JANA FICHTNEROVÁ

Geografický ústav ČSAV, Brno, Mendlovo nám 1, ČSSR

Резюме

ЦЕНТРЫ УСЛУГ В РАЙОНАХ ГОДОНИН И УГЕРСКЕ ГРАДИШТЕ

Яна Фихнерова

В статье автор занимается методикой и результатами исследования услуг и их центров в районах Годонин и Угерске Градиште в Южноморавской области. С возрастающим количеством свободного времени и с повышением жизненного уровня населения тесно связано тоже развитие оказываемых населению услуг. Для определения трендов дальнейшего развития услуг является необходимым знать современное состояние уровня и размещения учреждений услуг не только в отдельных центрах, но тоже на обслуживаемой ими территории.

На исследуемой территории было установлено 24 (р-н Годонин) и 25 (р-н Угерске Градиште) центров, оказываемых основные услуги. Из этого числа являются 3 (р-н Годонин) и 2 (р-н Угерске Градиште) центрами обслуживания 2-ой ступени, оказывающие услуги более специального характера. Вся исследуемая территория принадлежит к г. Брно, как центру оказывающему очень специальные услуги.

В заключение автор подчеркивает значение тех услуг, которые возникли на основе угодных природных условий, напр. в туристических областях. Населенным пунктам с видами услуг более широкого значения надо в будущем уделять большее внимание

Summary

SERVICES CENTRES IN THE DISTRICTS OF HODONÍN AND UHERSKÉ HRADIŠTĚ

In the paper submitted the author is dealing with the methods and results of the investigation of services and their centres in the districts of Hodonín and Uherské Hradiště in the South-Moravian Region. The development of services is directly connected with growing free time and increasing standard of living of the population. It is necessary to know present stats of the standard and distribution of civil facilities to determine the future trend not only in separate centres of services but even in their hinterland.

On the territory investigated there were established 24 centres providing main services in the district of Hodonín and 25 ones in the district of Uherské Hradiště. Five of them (3 in the district of Hodonín and 2 in that of Uherské Hradiště) are centers of IIInd degree providing services of special character. The whole territory studied belongs to the hinterland of Brno as the centre of services of IIIIrd degree satisfying highly specialized demands.

In the conclusion the author stresses the significance of service facilities arisen on the basis of suitable natural conditions in the communities situated in regions attractive for tourists. It is necessary to pay increased attention in futurs to these communities with special sort of services exceeding local significance.

S nástupem vědeckotechnické revoluce a se zvyšováním produktivity práce dochází i k rozvoji terciárního sektoru, především služeb poskytovaných obyvatelstvu. Tento rozvoj souvisí se zvyšováním životní úrovně obyvatelstva a s využíváním neustále narůstajícího volného času. Služby poskytované obyvatelstvu jsou velmi různorodé a s rozvojem společnosti se jejich různorodost neustále zvyšuje a vznikají stále nové.

Podle vztahu k výrobnímu procesu lze veškeré služby rozdělit v podstatě na dvě velké skupiny:

1. na ty, které jsou výsledkem výrobní činnosti a projevují se v různých druzích zboží (výrobní charakter),
2. na ty, které nemohou existovat bez jejich vykonavatele (nevýrobní charakter).

Toto rozdělení v podstatě určuje i způsob měření objemu poskytovaných služeb. Zatímco první lze měřit velikostí maloobchodního obratu, tedy cenovými ukazateli, pro druhou skupinu je třeba volit ukazatele jiné (např. počet lékařů na 1 000 obyv., počet školních míst, počet lůžek atd.).

Vzhledem k rozvíjejícím se socialistickým výrobním vztahům a ke zvyšování životní úrovně obyvatelstva je bezpodmínečně nutné věnovat pozornost především možnostem uspokojovat narůstající nároky a potřeby obyvatelstva. Je tedy třeba zabývat se studiem terciární sféry, a to hlavně sféry služeb. K tomu, aby se mohla tato sféra plánovitě rozvíjet tak, aby uspokojovala na nejvyšší míru potřeby veškerého obyvatelstva, je nutné znát současný stav vybavenosti jednotlivých obcí zařízeními, sloužícími k obsluze obyvatelstva, a zároveň nároků a požadavků obyvatelstva na toto zařízení.

Zvyšování úrovně vybavenosti jednotlivých obcí, především středisek místního a obvodního významu, je možné zvyšovat i míru uspokojení potřeb obyvatel nejen těchto středisek, ale i jejich zázemí. Pozornost je tedy třeba věnovat nejen kvantitativním, ale i kvalitativním ukazatelům, neboť někdy může kapacita zařízení plně odpovídat obsluhovanému území, ale kvalitou poskytovaných služeb nemusí být požadavky obyvatel uspokojeny.

V našem případě byly sledovány služby, jejich úrovně, kapacita a rozšíření zařízení občanské vybavenosti podle jednotlivých druhů v obcích okresů Hodonín a Uherské Hradiště. Podkladem pro vyhodnocení jednotlivých zařízení občanské vybavenosti byla pasportizace „Občanská vybavenost sídel k 31. 12. 1971“, kde jsou souhrnně podchyceny nejdůležitější údaje o jednotlivých zařízeních v každé obci — počet zařízení, počet objektů, provozní plocha, užitková plocha, počet zaměstnanců, z toho žen, údaje o využití (maloobchodní obrat/1 rok, počet přijatých pacientů/1 rok, počet žáků atd.).

Ze všech druhů občanských zařízení byly sledovány takřka všechny, kromě národních výborů, které jsou v každé obci a kromě těch zařízení, která nejsou pro vlastní obsluhu obyvatelstva podstatná. Získané údaje, absolutní a relativní, byly srovnávány s příslušnými průměrnými hodnotami za Jihomoravský kraj i celou ČSR. Kromě počtu a druhů zařízení byla sledována zaměstnanost v jednotlivých zařízeních a maloobchodní obrat za rok podle jednotlivých obcí.

Na základě údajů o zařízeních občanské vybavenosti a na základě vyhodno-

cení odpovědí občanů z dotazníkového šetření prováděného Geografickým ústavem ČSAV pod vedením doc. dr. M. Macky, CSc., v Jihomoravském kraji v letech 1970—1971, byla stanovena střediska služeb a jejich zázemí. Tato střediska byla rozdělena do tří hierarchických stupňů — střediska I. stupně (vybavení základními službami, maloobchodní obrat nad 5 000 tis. Kčs ročně), střediska II. stupně (vybavení vyššími druhy služeb, maloobchodní obrat nad 100 000 tis. Kčs ročně), střediska III. stupně (vybavení speciálními druhy služeb, v našem případě krajské město Brno). Zázemí, resp. spádové území jednotlivých středisek služeb bylo určeno na základě odpovědí občanů ve zmíněném dotazníkovém šetření.

Takto získaná střediska služeb a jejich obslužná území byla srovnána se střediskovou strukturou osídlení vypracovanou podle vládního usnesení, národními výbory. Bylo zjištěno, že střediska I. stupně se v podstatě shodují se středisky místního významu, střediska II. stupně se středisky obvodního významu. Rovněž zázemí středisek jsou takřka shodná, nepatrné odlišnosti jsou v zázemí středisek II. stupně v hraničních oblastech mezi jednotlivými středisky. Tyto rozdíly jsou způsobeny lepšími dopravními poměry a dojížďkou do zaměstnání.

Rozborem získaných údajů bylo zjištěno v okrese Hodonín celkem 24 středisek, kde jsou uspokojovány základní potřeby obyvatelstva. Jsou to následující obce: Blatnice, Bzenec, Čejč, Damborice, Dolní Bojanovice, Dubňany, Hodonín, Hroznová Lhota, Ježov, Kyjov, Lipov, Lužice, Milotice, Mutěnice, Nenkovice, Prusánsky, Ratíškovice, Strážnice, Svatobořice, Velká nad Veličkou, Veselí nad Moravou, Žarošice, Ždánice. Tyto obce se v podstatě shodují s vybranými středisky místního a obvodního významu. Z nich k uspokojování potřeb obyvatelstva vyšší kategorie (speciálnější nákupy lékař, opravy, využití volného času) slouží tři střediska II. stupně — Hodonín, Kyjov, Veselí nad Moravou. Jsou to střediska obvodního významu, vybavená do té míry, že mohou v dané úrovni uspokojit všechny obyvatele okresu.

V okrese Uherské Hradiště bylo stanoveno 25 středisek poskytujících základní služby: Babice, Bánov, Bílovice, Bojkovice, Boršice u Buchlovic, Buchlovice, Březolupy, Dolní Němčí, Hluk, Hradčovice, Jalubí, Nivnice, Ostrožská Nová Ves, Osvětimany, Polešovice, Prakšice, Starý Hrozenkov, Strání, Šumice, Traplice, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Uherský Ostroh, Velehrad, Vlčnov. Z nich výrazně vynikají dvě střediska obvodního významu poskytující služby II. stupně — Uherské Hradiště, Uherský Brod.

Střediska III. stupně, kde jsou uspokojovány potřeby specializovaného charakteru, je pro oba okresy krajské město Brno. Celé sledované území leží v jeho spádovém zázemí. V hraničních oblastech se však projevuje vliv blízkého střediska Bratislavы, který je způsoben výraznou dojížďkou do zaměstnání a obyvatelé sem dojíždějící realizují zde značnou část svých nákupů a služeb vyššího stupně. Podobný jev se vyskytuje i u středisek II. stupně, kde je ze stejných důvodů patrný vliv Gottwaldova, Trenčína a Nového Mesta nad Váhom.

Přesto, že oba okresy mají stejný počet středisek služeb I. stupně, je možno říci, že okres Hodonín je celkově lépe vybaven než okres Uherské Hradiště. Tento rozdíl je způsoben převážně tím, že v okrese Uherské Hradiště nejsou zastoupeny obce velikostní skupiny 5 000—9 999 obyvatel, které jsou většinou lépe vybaveny než obce menší.

Na základě rozborů občanské vybavenosti, počtu zařízení, jejich kapacity a využití bylo zjištěno, že oba okresy jsou ve sféře občanské vybavenosti takřka ve všech odvětvích pod krajskými a celorepublikovými průměry. Nejhorší je současná situace ve vybavení školskými a kulturními zařízeními, kde zhruba dosahuje polovinu až dvě třetiny krajského a čtvrtinu až polovinu celorepublikového průměru. Hluboko pod těmito průměry je rovněž vybavenost zařízeními ubytovacími a nevýrobních služeb. Poměrně nejlepší je vybavenost zařízeními výrobních a opravárenských služeb, která je pouze o 1,1 % nižší než průměr ČSR.

V rozvinuté socialistické společnosti se zvyšující se produktivitou práce a životní úrovni narůstá rovněž množství volného času, které se odráží především v oblasti rekreace a cestovního ruchu. Proto je třeba věnovat zvýšenou pozornost rozvoji služeb v turisticky atraktivních oblastech, vzniklých v příhodných přírodních podmínkách. Obce v těchto oblastech svým vybavením neslouží totiž pouze místnímu obyvatelstvu, ale uspokojují požadavky a potřeby obyvatel širokého zázemí přesahujícího hranice kraje, v některých případech i hranice republiky. Ve sledovaném území jsou to obce ležící v horských oblastech, kde jsou vhodné lyžařské terény, nebo v oblastech při vodních tocích, kde jsou podmínky pro letní rekreaci a vodní sporty. Tyto obce jsou vybaveny speciálními sportovními zařízeními (lyžařské vleky, sjezdovky, přírodní vodní dráhy, koupaliště) a větším počtem ubytovacích a stravovacích zařízení (hotely, ubytovací hostince, turistické ubytovny, autokempy). V okresech Hodonín a Uherské Hradiště k takovým obcím patří např. Vápenice, Lopeník, Ostrožská Nová Ves, Hodonín, Veselí nad Moravou a další. K tomuto typu obcí patří ještě např. Sobůlky s motocrossovou dráhou a Moravský Písek se dvěma cyklistickými drahami. Ve výčtu obcí s nadmístním obslužným významem nelze však vynechat ani obce s významnými kulturními a historickými objekty (např. Buchlovice, Mikulčice, Strážnice atd.). Těmto obcím, které někdy nejsou ani středisky služeb I. stupně, ale mají v některých směrech nadmístní význam, nebyla dosud věnována dostatečná pozornost.